

کار و فناوری

از حاشیه به متن

البته ارائه پاسخ جامع برای این پرسش‌ها نیازمند انجام تحقیقات میدانی و توصیفی و تحلیلی فراوانی است که کم و بیش در دسترس هستند. لیکن آنچه در این نوشتار بیان می‌شود، حاصل بخشی از نتایج آن تحقیقات و به‌طور عمده بر درک و تجربه نگارنده از وضعیت فعلی این درس در نظام تعلیم و تربیت کشور مبتنی است. در این باب به چند نکته اشاره می‌شود:

بسیاری (بلکه تمامی) اهدافی که در سند تحول بیان شده‌اند، والا، ستودنی و ارزشمند هستند و جای تردید نسبت به آن‌ها وجود ندارد. اما آیا صرف نگارش این اهداف و البته راهکارها و بیان کلیتی از چگونگی تحقق آن‌ها برای اجرایی شدنشان کفایت می‌کند؟ حتماً خیر! اما آیا این ایراد یا تقصیر بر سند تحول وارد است یا به مراحل بعدی که باید زمینه‌های تحقق این اهداف را فراهم کند؟ قطعاً هیچ سند بالادستی همه راه‌حل‌ها و جزئیات را در بر ندارد. اسناد بالادستی وظیفه ترسیم افق‌ها و بیان کلیتی از چگونگی رسیدن به آن‌ها را ترسیم می‌کنند. این وظیفه زیرسدها، دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های بعدی است که مسیر دقیق را ترسیم و زمینه‌های تحقق را فراهم کنند. بر این اساس، سؤالات دیگری به میان می‌آیند؛ آیا برای تحقق

اهداف این درس محتوای مناسب تدوین شده است؟ آیا

برای تدریس این درس‌ها مدرسان توانا و با انگیزه

تربیت شده‌اند؟ آیا اهمیت این درس در میان

متولیان امر تبیین شده است؟ آیا خانواده‌ها به

اهمیت و ضرورت این درس اشراف یافته‌اند؟ آیا

دانش‌آموزان مسیر آینده شغلی و حتی هدایت تحصیلی

با توجه به دلالت‌هایی که نظرگاه‌ها و اندیشه‌های جدید در حوزه تعلیم و تربیت دارند، نظام‌های تربیتی به دنبال ایجاد تغییرات بنیادین، ساختاری، محتوایی و فرایندی در چارچوب خود هستند تا بتوانند بیشترین بهره را از دوران تحصیل عاید دانش‌آموزان کنند. در کشور ما، بعد از انتشار سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که بنای ایجاد تغییرات اساسی در متن و بطن، ساختار و محتوای آموزش و تربیت دارد، درس‌های جدیدی با اهداف روشن و جهت‌گیری‌های آشکار ایجاد شده‌اند تا بتوانند تحقق بخشی از اهداف تحولی را عهده‌دار شوند. یکی از این درس‌های بسیار مهم درس «کار و فناوری» است که در دوره متوسطه اول برای دانش‌آموزان در نظر گرفته شده است. اکنون بعد از گذشت حدود یک دهه از ایجاد این درس، زمان مناسبی است برای بررسی و نقد آنچه بر آن گذشته است.

در سند تحول، هدف اصلی از این درس (هدف عملیاتی ۱) تربیت افرادی است که: حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال داشته باشند؛ به گونه‌ای که در صورت جدایی از نظام رسمی تعلیم و تربیت در هر مرحله، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند.

همچنین، برای چگونگی تحقق این هدف راهکارهایی ارائه شده‌اند، از جمله:

راهکار ۱/۶. گسترش و تنوع‌دادن به حِرَف و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان.

راهکار ۲/۳. طراحی و استقرار جامع هدایت تحصیلی و استعدادیابی به منظور هدایت دانش‌آموزان به سوی رشته‌ها و حرفه‌ها و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور، متناسب با استعدادها، علاقه‌مندی و توانایی‌های آنان.

آنچه از اهداف و راهکارهای بیان شده در سند تحول بر می‌آید این است که اگر زمینه‌ها، لوازم و اقتضات تحقق این اهداف

بر اساس راهکارهای ارائه شده فراهم شود، به تحولی جدی و اثربخش در زمینه مهارت‌آموزی و آمادگی برای ورود به بازار کار در یادگیرندگان منتهی می‌شود. اما آیا این مهم محقق شده

است؟ اگر محقق شده که چه خوب، اما شواهد و قرائن دلالت دیگری دارند! اگر اهداف محقق نشده‌اند، دلیل یا علت‌های آن چیست؟ مشکل و گره کار کجاست؟ اگر قصدی بر تجدیدنظر باشد، در کدام ساخت و مرحله باید تغییرات حاصل شود؟

خود را از درون این درس جست‌وجو می‌کنند؟ آیا امکانات لازم در مدرسه برای تدریس بهینه این درس فراهم است؟ آیا سایه نامبارک آزمون سراسری اجازه عرض‌اندام به این درس را می‌دهد؟ به گمان نگارنده، پاسخ تنها یک پرسش که در ابتدا بیان شده، تا حد زیادی مثبت است. تدوین محتوای مناسب برای این درس و سایر پرسش‌ها را به سختی بتوان مثبت و حتی گاهی روشن پاسخ داد! طبیعی است، تا زمانی که برای این سوالات پاسخ‌های روشن و البته مثبت نداشته باشیم، حتماً در تحقق اهداف این درس موفق نبوده‌ایم! ملاحظه بفرمایید که در بیان اهداف اصلی حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری در دوره متوسطه اول (پایه‌ها ۷، ۸ و ۹) کسب این شایستگی‌ها بیان شده‌اند:

بلوغ حرفه‌ای: رسیدن به درکی درست در ارتباط با انتخاب شغل مورد علاقه و توانمندی خود؛
فرهنگ کار و تولید: درک ارزش والای کار در طول زندگی فرد؛
سواد کارآفرینی: ریسک‌پذیری، نیازسنجی و ...
سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات: مهارت کار با ابزارهای مستندسازی، جست‌وجوی اطلاعات و ...

نویسنده این یادداشت قصد قضاوت در این باره ندارد که این اهداف به چه میزان محقق شده‌اند! و قضاوت را به معلمان و دانش‌جو معلمان و متخصصان وا می‌گذارد که خوانندگان این نوشتار هستند. اما اگر این اهداف محقق می‌شد یا بشود، چه می‌شود! چه تحول، دگرگونی، کارآمدی و چه آینده روشنی برای فرزندان این آب و خاک! و چه گشایشی در مسیرهای روشن شغلی جوانان شاید خواننده محترم از تعبیرهای فوق متعجب شود که مگر این درس چه دارد که اگر اهدافش محقق شوند، این همه تحول رخ می‌دهد؟! برای نمونه، به برخی ویژگی‌های این درس توجه کنید:

توجه به مفهوم شایستگی (ترکیب هم‌زمان دانش، مهارت و نگرش) به‌جای تمرکز بر دانش؛

- انعطاف‌پذیری با توجه به شرایط اجرا؛
- یادگیری دانش‌آموزان با فعالیت‌ها و کارهای عملی؛
- توجه به رویکرد یادگیری فعال دانش‌آموزان؛
- توجه به علاقه‌های دانش‌آموزان در یادگیری؛
- توجه به نیازهای منطقه‌ای؛
- تلفیق فناوری اطلاعات و ارتباطات با موضوعات گوناگون؛
- در نظر گرفتن ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به‌عنوان ابزاری برای یادگیری؛
- توجه به شناخت مشاغل برای هدایت تحصیلی و شغلی.

آیا ویژگی‌های فوق که برای درس کار و فناوری بیان شده‌اند، آشنا نیستند؟ آیا کارشناسان هنگام نقد نظام تعلیم و تربیت ما تمامی این موارد را نقص یا کمبود نظام آموزشی عنوان نمی‌کنند؟ آیا همه ما دردهای فوق را تجربه نکرده‌ایم؟ برای همین است که عرض شد، اگر این درس در جای خود قرار بگیرد، تحولات نام‌برده می‌تواند رخ بدهد. این تحولات را معلمانی صورت خواهند داد که شایستگی‌ها و صلاحیت‌هایی داشته باشند، از جمله:

- توانایی و مهارت آموزش فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
- توانایی و مهارت آموزش پودمان‌ها؛
- تفکر فناورانه و نوآورانه.

طبیعی است، اگر معلمان این درس در دوره‌های تربیت‌معلم در دانشگاه فرهنگیان یا در دوره‌های بازآموزی و ضمن خدمت به‌طور حرفه‌ای آماده تدریس این درس مهم و اثرگذار نشوند، سپردن تدریس این موضوع اساسی به معلمانی که ساعات موظفی ایشان کامل نشده یا عزیزانی که کمترین تخصص و آمادگی برای تدریس این کتاب را ندارند، هیچ تحولی را زمینه‌ساز نخواهد شد. بدنه نظام تعلیم و تربیت (معلمان، مدیران، مشاوران و کارشناسان) و والدین و سایر دست‌اندرکاران، باید با نظر به تحولات عمیقی که سال‌هاست در بازار کار و مهارت‌های مورد نیاز برای زیستن در دوران جدید ایجاد شده‌اند، نوع نگاه خود را به این درس تغییر دهند و آن را به‌جای حاشیه در متن نشانند.

